

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

คนไทยภาคกลาง คนไทยภาคใต้ และคนไทยภาคอีสานมีเพลงพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่ร้องเรียไรเพื่อขอรับบริจาคสิ่งของและเงินเพื่อนำไปถวายวัดในเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลออกพรรษา ฯลฯ กลุ่มผู้ร้องจะร้องขอรับบริจาคในหมู่บ้านของตนเอง และเดินทางไปร้องขอจากชาวบ้านต่างหมู่บ้าน เนื่องจากคติเรื่องการทำบุญให้ทานนั้นเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของไทย ดังจะเห็นได้จากความนิยมเรื่องเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นชาดกที่เน้น “ทานบารมี” คนไทยให้ความสำคัญกับชาดกเรื่องนี้จนสร้างประเพณีการเทศน์มหาชาติขึ้นในทุกท้องถิ่น

โดยทั่วไปเพลงที่ร้องเพื่อขอรับบริจาคนี้จะแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะคือ เพลงขอเพื่อเลี้ยงชีพ และเพลงขอเพื่อเรียไรสิ่งของนำไปทำบุญ เพลงขอเพื่อเลี้ยงชีพ คือ เพลงขอทานของวณิพก วณิพกหรือผู้ร้องจะเที่ยวพเนจรร้องเพลงขอทาน เพลงชนิดนี้มีการสืบทอดโดยการฝึกหัดร้องกันต่อ ๆ มาเพื่อเป็นความรู้ติดตัวสำหรับประกอบอาชีพวณิพกได้ต่อไป เพลงลักษณะดังกล่าวจึงเป็นเพลงอาชีพหรือเพลงร้องเพื่อการยังชีพ ตัวอย่างเช่น วณิพกจากหมู่บ้านขอทานที่บริเวณ ตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา^๑

ส่วนเพลงขอเพื่อเรียไรและรวบรวมสิ่งของไปทำบุญ เป็นเพลงอีกชนิดหนึ่งที่เกิดจากกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ รวมตัวกันเป็นการเฉพาะกิจเพื่ออุทิศตนให้พระพุทธศาสนา มีลักษณะของเพลงเป็น ๒ แบบ คือ แบบที่หนึ่งได้แก่ เพลงพื้นบ้านที่ใช้ร้องเรียไรเฉพาะในเทศกาลออกพรรษา เช่น เพลงร่ายพรรษา ของชาวบ้านหัวสะพาน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี^๒ เพลงรำภาข้าวสาร หรือเพลงเจ้าขาวของชาวจังหวัดปทุมธานีและชาวจังหวัดนนทบุรี^๓ เพลงพื้นบ้านที่ใช้ร้องเรียไรเฉพาะเทศกาลสงกรานต์ เช่น เพลงตริจ (ตฺรุช)

^๑ บุญเดิม พันรอบ และภาวดี มหาพันธ์, การสำรวจลักษณะสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (ชลบุรี : โครงการวิจัยภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๒๒.) หน้า ๘๖.

^๒ สุมาลย์ เรืองเดช, เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน, (กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘.) หน้า ๕๖.

^๓ เอนก นาวิกมูล, เพลงนอกศตวรรษ, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, ๒๕๒๗.) หน้า ๒๐๓.

ของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในจังหวัดสุรินทร์ เพลงบอก ของชาวบ้านในภาคใต้ แบบที่สองคือ เพลงพื้นบ้านที่ใช้ร้องกันทั่วไป ดังเช่นชาวบ้านในแถบจังหวัดสุพรรณบุรีนำเพลงฉ่อย หรือ เพลงอีแซว มาประยุกต์ใช้ร้องเพื่อเรียไรในช่วงเทศกาลออกพรรษา^๕

เพลงขอเพื่อเรียไรและรวบรวมสิ่งของไปทำบุญเป็นเพลงพื้นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะ ผู้วิจัยจึงใคร่ขออนุญาตศัพท์ว่า “เพลงบอกบุญ” (Donation Songs) อันหมายถึง เพลงพื้นบ้านของไทยประเภทหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ในการร้องของบริจาคสิ่งของและเงินเพื่อนำไปถวายวัดในวันสำคัญ เช่น เทศกาลออกพรรษา สารทไทย ฯลฯ ผู้ร้องทำหน้าที่เป็นผู้ขอ เพื่อให้ผู้บริจาคทานได้มีโอกาสสร้างและสะสมบุญกุศลตามความเชื่อของชาวพุทธ

เพลงบอกบุญมีลักษณะเด่นอยู่ที่การใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวใจให้คนบริจาคทาน เพราะไม่ว่าจะเป็นบทร้อง หรือบุคลิกภาพพ่อเพลงแม่เพลงเองก็มีส่วนในการโน้มน้าวให้คนมาบริจาคทาน พ่อเพลงแม่เพลงนิยมยกนิทานหรือชาดกเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการบำเพ็ญ “ทานบารมี” มาร้อง ส่วนตัวของพ่อเพลงแม่เพลงเองก็ต้องสวมบทบาทของ “ผู้ขาดแคลน” เพื่อให้สอดคล้องกับบทร้องเพื่อให้ดูน่าสงสาร อันจะยิ่งทำให้ชาวบ้านอยากทำบุญโดยการบริจาคมากขึ้น

ปัจจุบันเพลงบอกบุญอยู่ในภาวะที่วิกฤต เพราะหาผู้ร้องได้ยาก บางท้องถิ่นอาจยังคงมีผู้ร้องเหลืออยู่ แต่ธรรมเนียมในการร้องเพลงเหล่านี้ก็หมดบทบาทไปแล้ว บางท้องถิ่นก็พยายามรื้อฟื้นเพลงที่ “ตาย” ไปแล้วให้กลับคืนมาใหม่ หากแต่ได้กลายเป็นการแสดงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

ผู้วิจัยพบว่าจังหวัดตราดยังคงมีประเพณีการร้องเพลงบอกบุญน้อยอยู่ และมีเพลงอยู่ ๓ ชนิด ได้แก่ เพลงขอทาน เพลงรำภาข้าวสาร และเพลงเดินบาตรข้าวสาร เพลงบอกบุญทั้งหมดยังคงมีบทบาทในสังคมอย่างต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน มีคณะเพลงขอทานของวัดต่าง ๆ ประมาณ ๕ คณะ คือ คณะเพลงขอทานวัดท่าพริก คณะเพลงขอทานวัดเนินทราย คณะเพลงขอทานวัดสุวรรณภักดี คณะเพลงขอทานวัดวัดวัดิตถาราม และคณะเพลงขอทานวัดวิเวกวาราม มีคณะเพลงรำภาข้าวสาร ๓ คณะ คือคณะเพลงรำภาข้าวสารวัดท่าประดู่ คณะเพลงรำภาข้าวสารวัดคลองขุด คณะเพลงรำภาข้าวสารวัดห้วยแร่ มีคณะเพลงเดินบาตรข้าวสาร ๑ คณะ คือคณะเพลงเดินบาตรข้าวสารวัดท่าโสม โดยมีบทร้องประมาณ ๑๔๐ บท คณะเพลงต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงร้องเพลงบอกบุญในเทศกาลสงกรานต์เช่นเดียวกับเมื่อครั้งอดีต และมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องด้วยความเชื่อว่าจะเป็นการสั่งสมบุญในช่วงบั้นปลายของชีวิต

^๕ สุกัญญา สุจนายา . “เพลงหน้าออกพรรษา ”คอลัมน์ พินิจไทย ใน เนชั่นสุดสัปดาห์ ฉบับที่ ๔๙๐ ๒๒ - ๒๘ ตุลาคม ๒๕๔๑.

ผู้วิจัยจึงใคร่เก็บรวบรวมบทร้องเพลงบอกบุญของจังหวัดตราด เพื่อศึกษาว่า เหตุใดเพลงบอกบุญของจังหวัดตราดจึงยังคงดำรงอยู่ในสังคมได้ และมีบทบาทต่อสังคมอย่างไร อีกทั้งยังใคร่ศึกษากลวิธีการใช้ภาษาของเพลงบอกบุญ จังหวัดตราด ว่ามีการใช้ศิลปะในการ โน้มน้าวใจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาและรวบรวมเพลงบอกบุญ จังหวัดตราด
๒. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวใจของเพลงบอกบุญจังหวัดตราด
๓. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของเพลงบอกบุญ จังหวัดตราด ที่มีต่อสังคม

สมมติฐานงานวิจัย

เพลงบอกบุญ หมายถึงเพลงพื้นบ้านของไทยประเภทหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ในการร้องขอบริจาคสิ่งของ และเงินเพื่อนำไปถวายวัดในเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลออกพรรษา สารทไทย ฯลฯ ผู้ร้องทำหน้าที่เป็นผู้ขอเพื่อให้ผู้บริจาคทานได้มีโอกาสร่วมและสะสมบุญกุศล ตามความเชื่อของชาวพุทธ

เพลงบอกบุญ พบในจังหวัดตราด ๓ ชนิด ได้แก่ เพลงขอทาน เพลงรำภา ข้าวสาร และเพลงเดินบวชข้าวสาร ส่วนใหญ่ใช้กลวิธีโน้มน้าวใจผ่านการใช้ภาษาและคำสรร เนิ้อหาจากวรรณคดีพระพุทธศาสนา เพลงบอกบุญจึงมีบทบาทในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ในสังคม

ขอบเขตงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาเฉพาะเพลงบอกบุญ ในพื้นที่จังหวัดตราดเท่านั้น โดยผู้วิจัยได้สำรวจเพลงบอกบุญจังหวัดตราดในทุกอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเขาสมิง อำเภอปอไร่ อำเภอลองใหญ่ อำเภอแหลมงอบ กิ่งอำเภอเกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะกูด โดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์พ่อเพลงพื้นบ้านในแต่ละอำเภอเพื่อสืบหาคณะเพลงบอกบุญ พบว่าเพลงบอกบุญนี้พบในบางอำเภอ และในบางอำเภอก็หมดบทบาทลงไปแล้ว ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นที่เพลงบอกบุญหมดบทบาทแล้ว ผู้วิจัยจะนำมาเป็นข้อมูลในเชิง ประวัติ และนำบทร้องมาวิเคราะห์กลวิธีโน้มน้าวใจ ส่วนบทบาทของเพลงบอกบุญนั้นจะศึกษา เฉพาะท้องถิ่นที่ยังคงมีประเพณีการร้องเพลงบอกบุญอยู่ดังนี้คือ

๑. คณะเพลงวัดท่าพริก ต. ท่าพริก อ.เมือง จ.ตราด
๒. คณะเพลงวัดคลองซุด ต. ห้วยแวง อ.เมือง จ.ตราด
๓. คณะเพลงวัดบางปรีอ ต. ท่าประตู่ อ.เมือง จ.ตราด
๔. คณะเพลงวัดวิเวกวราราม ต. เนินทราย อ.เมือง จ.ตราด
๕. คณะเพลงวัดสุวรรณภักดี ต.ท่ากุ่ม อ.เมือง จ.ตราด
๖. คณะเพลงวัดวรุณดิตราราม ต. ท่ากุ่ม อ.เมือง จ.ตราด
๗. คณะเพลงวัดท่าโสม ต. ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยเลือกเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเดือนละ ๒ ครั้งๆ ละ ๓ วัน ตั้งแต่เดือน มีนาคม ๒๕๔๕ - เดือน ธันวาคม ๒๕๔๖ และเดือนละ ๑ ครั้งๆ ละ ๑๕ วัน เฉพาะเดือนเมษายน คือระยะเวลาที่มีการร้องเพลงบอกบุญในเทศกาลสงกรานต์ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๗

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเพลงบอกบุญ
๒. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับเพลงบอกบุญ
๓. ถอดข้อความจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษร
๔. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา
๕. เรียบเรียงผลการวิจัย
๖. สรุปผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เข้าใจกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวใจของเพลงบอกบุญ จังหวัดตราด
๒. เข้าใจบทบาทของเพลงบอกบุญ จังหวัดตราด ที่มีต่อสังคม
๓. สามารถอนุรักษ์บทร้องของเพลงบอกบุญ จังหวัดตราด

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หนังสือและงานวิจัย

เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน ของ สุมาลย์ เรืองเดช เอกสารนิเทศ การศึกษาระดับปีที่ ๑๗๑ ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๑๘ ผู้วิจัยได้ ศึกษาเพลงพื้นบ้านจากอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ในจำนวนนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเพลง ร้อยพรรษา ซึ่งเป็นเพลงบอกบุญชนิดหนึ่ง พบว่า เพลงร้อยพรรษาแสดงออกถึงความร่วมใจกัน ระหว่างหมู่คณะและการเสียสละเพื่อส่วนรวม เพราะคณะผู้เล่นเพลงยอมเสียสละร่างกายและ เวลาเพื่อที่จะหาสิ่งของไว้ทำบุญหรือสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยัง พบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่จะแสดงความอ่อนน้อมต่อมตนและชมเชยเจ้าของบ้านเป็นเชิงขอความ เมตตา และมักใช้คำสรรพนามแทนตัวเองว่าเป็นลูกหลาน ส่วนสรรพนามของเจ้าของบ้านก็จะ ยกย่องให้เป็นญาติผู้ใหญ่เช่น แม่ ป้า น้า

การสำรวจลักษณะสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก ของ บุญเต็ม พันรอบ และภาวดี มหาพันธ์ จัดพิมพ์โดยโครงการวิจัยภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภาคตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ผู้วิจัยได้กล่าวถึง หมู่บ้านขอทานที่หมู่บ้านหนองชะโรง หมู่บ้านท่าไข่ ตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง จังหวัด ฉะเชิงเทรา จากผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านนี้มีความเชื่อว่า เมื่ออายุ ๑๕ ปีขึ้นไปทุกคนจะต้อง ออกขอทานปีละ ๕ วัน หากใครไม่ออกขอทานเชื่อว่าจะต้องเจ็บป่วยจนรักษาไม่หาย สำหรับการขอทานนั้นจะเริ่มสอนกันตั้งแต่วัยเด็ก ให้รู้จักเพลงขอทานแลกกับสิ่งของต่างๆ ทั้งนี้เงินและ สิ่งของที่ได้จากการขอทานนั้นจะต้องนำไปทำบุญและบางส่วนเก็บไว้ใช้

เพลงนอกศตวรรษ ของ เอนก นาวิกมูล ฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็น หนังสือสารคดีที่รวบรวมเพลงพื้นบ้านภาคกลางไว้อย่างละเอียดและค่อนข้างสมบูรณ์ โดย ผู้เขียนกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเพลงพื้นเมือง ลักษณะและคุณค่าของเพลงพื้นเมือง รวมทั้งเสนอภาพชีวิตของพ่อเพลงแม่เพลงทั้งในอดีตและปัจจุบัน ผู้เขียนพบว่าเพลงรำภา ข้าวสารพบที่จังหวัดปทุมธานีเพียงแห่งเดียว และมีลักษณะหน้าที่คล้ายกับเพลงร้อยพรรษาที่ อำเภอพนมทวน ของจังหวัดกาญจนบุรี คือเป็นเพลงบุญที่ผู้ร้องไปเรียไรสิ่งของไปทำบุญโดยมี เสียงเพลงแลกเปลี่ยน และร้องจำกัดเฉพาะเทศกาลเท่านั้น ส่วนเพลงขอทานนั้นเป็นเพลงของ พวกกวณิกที่ร้องไม่จำกัดเทศกาลและสูญไปจากสังคมไทยแล้ว

รายงานการวิจัยเรื่อง เพลงพื้นบ้านในฐานะสื่อถ่ายทอดวรรณคดี ของ สุกัญญา ภัทรราชย์ รายงานการวิจัยนี้สนับสนุนการวิจัยโดย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๓๔ งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยศึกษาเพลงพื้นบ้านที่ทำหน้าที่เป็นสื่อถ่ายทอดวรรณคดี โดยศึกษาจากเพลงขอทานและเพลงทรงเครื่อง ผลการวิจัยพบว่าเพลงขอทานเป็นเพลงพื้นบ้านที่เคยทำหน้าที่เป็นสื่อถ่ายทอดวรรณคดีสู่ชาวบ้าน ทั้งนี้เพราะเพลงขอทานเป็นเพลงพื้นบ้านประเภทเล่าเรื่อง วรรณคดีที่ชาวบ้านนิยมได้แก่ เรื่องขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี ลักษณะวงศ์ เวสสันดรชาดก พระรถเมรี จันทโครบ และพระยาจกัณฑ์ ซึ่งล้วนมีบทที่ใช้ท่องจำ เพลงพื้นบ้านที่ถ่ายทอดวรรณคดีเหล่านี้ จึงไม่ได้สร้างสรรค์มาจากกระบวนการมุขปาฐะเท่านั้น หากแต่ว่าวรรณคดีลายลักษณ์มีอิทธิพลพอสมควร โดยเฉพาะต่อบทร้องซึ่งส่วนใหญ่จะดัดแปลงมาจากกลอนในวรรณคดี

รายงานการวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวสวนคลองบางระมาด ของ สุกัญญา สุจนายา รายงานการวิจัยนี้สนับสนุนการวิจัยโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๔๔ ผู้วิจัยศึกษาวิถีชีวิตของชาวสวนคลองบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะด้านความเชื่อและพิธีกรรมของชาวสวน ส่วนหนึ่งของการศึกษาผู้วิจัยพบว่าชาวสวนคลองบางระมาดมีประเพณีขอทานกระยาสารท ในเทศกาลสารทไทย เดือน ๑๐ โดยจะมีชาวบ้านในหมู่บ้านมาพายเรือและร้องเพลงขอทานกระยาสารท เพื่อรวบรวมกระยาสารทไปทำบุญที่วัด อย่างไรก็ตามด้วยเหตุปัจจัยหลายประการจึงทำให้ประเพณีขอทานกระยาสารทต้องหยุดไปในที่สุด

เพลงร้องพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี : กรณีศึกษาเพลงโนเน เพลงลำภาข้าวสาร^๔ และเพลงระบำพื้นบ้าน ของ ศรีจันทร์ น้อยสะอาด เป็นวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๔ ผู้วิจัยศึกษาเพลงลำภาข้าวสารในเชิงมานุษยวิทยาดนตรี ผลการวิจัยพบว่า เพลงลำภาข้าวสารเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเพลงร้องเรียวยาวบริจาคนำข้าวสารเพื่อนำไปถวายวัดในหน้าทอดกฐินผ้าป่า มีหน้าที่โดยตรงคือเป็นเพลงประกอบกิจกรรมลำภาข้าวสารของชุมชน หน้าที่โดยอ้อมคือเป็นสื่อในการสร้างและกระตุ้นความศรัทธาของชาวบ้านต่อพระพุทธศาสนา สำหรับด้านลักษณะทางดนตรีนั้น เพลงลำภาข้าวสารมีรูปแบบ Ternary Form ระดับเสียงโครงสร้างคือ G-A และ B-E บันไดเสียงเพนตาโทนิค ลักษณะทิศทางการดำเนินทำนองมีการกระโดดข้ามขั้น ลาดลงตามลำดับขั้นแล้วหักกลับทิศทางข้ามขั้นสู่เสียงสูง กระสวนจังหวะไม่กระชั้น ค่อนข้างสม่ำเสมอ พิสัยของเสียงคือ E-E^๖ การบรรจุคำร้องเป็นการร้องแบบเนื้อเต็มและเนื้อเอื้อน เนื้อร้องกับวลีทำนองเพลงมีความสัมพันธ์กัน

^๔ คำนี้สะกดตามที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ของ ศรีจันทร์ น้อยสะอาด

บทความ

“ เพลงร้อยพรรษา : บทเพลงแห่งศรัทธา ” ของกัญญารัตน์ เวชชศาสตร์ ลงพิมพ์ในหนังสือวารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ ผู้เขียนศึกษาเพลงร้อยพรรษาของอำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ของเพลงร้อยพรรษา ได้แก่ โอกาสและบรรยากาศในการร้อง การแต่งกาย ดนตรี รูปแบบคำประพันธ์ วิธีการร้อง เนื้อหา ผู้วิจัยพบว่าผู้ร้องเลือกใช้คำและสำนวนภาษาที่แสดงถึงความอ่อนน้อมต่อมตน โดยสังเกตจากการใช้สรรพนามในบทเพลง นอกจากนี้บทเพลงร้อยพรรษายังเป็นบทเพลงที่มีบทบาทสำคัญในแง่ที่ช่วยจรรโลงวัฒนธรรมทางศาสนา

“ เพลงขอกาน : ดำนานวณพิทไทย ” ของ สมศิริ ยิ้มเมือง ลงพิมพ์ในวารสารสยามอารยะ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๗ ผู้เขียนได้กล่าวถึงประวัติของเพลงขอกานว่าหลักฐานทางวรรณคดีที่เก่าที่สุดที่กล่าวถึงเพลงขอกานนั้น ปรากฏอยู่ในหนังสือโคลงทวาทศมาส ในสมัยรัชกาลที่ ๕ รวมทั้งหลักฐานข้อมูลต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้อธิบายลักษณะของเพลงขอกานและเกร็ดชีวิตของวณพิทไว้ด้วย ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่าในปัจจุบันนี้วณพิทที่ใช้เสียงเพลงขอกานมากำล้นนั้นกำลังถูกแทนที่ด้วยวณพิทที่เล่นเครื่องดนตรีจากตะวันตก ร้องเพลงตามสมัยนิยม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวณพิทนั้นไม่แตกต่างไปจากแควดวงดนตรีในประเทศไทยที่ดนตรีตะวันตกเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทำให้เพลงที่หาฟังได้ง่ายกลายเป็นเพลงโบราณที่สูญไปจากสังคม

“ เพลงเจ้าขาว ” ของ พิศาล บุญผูก ลงพิมพ์ในวารสารสยามอารยะ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ บทความนี้อธิบายประวัติความเป็นมาของเพลงเจ้าขาว (เพลงรำภาข้าวสาร) ว่า เพลงบอกบุญนี้ระยะแรกๆ ร้องเป็นภาษามอญ และคงร้องไปบอกบุญเฉพาะในหมู่บ้านมอญด้วยกันคือบริเวณปากเกร็ดและปทุมธานีเท่านั้น ต่อมาพระองค์เจ้าวัชรวิงศ์ พระเจ้าหลานยาเธอ ในรัชกาลที่ ๒ ทรงนิพนธ์เนื้อร้องภาษาไทยขึ้น แต่รักษาทำนองมอญไว้เช่นเดิม ส่วนเนื้อร้องที่เป็นภาษามอญนั้นก็ยังคงใช้ร้องอยู่เช่นเดียวกัน นอกจากนั้นการไปบอกบุญเช่นนี้พอเพลงแม่เพลงยังใช้เพลงสำเนียงมอญอื่นๆ มาร้องโดยใช้เนื้อร้องแบบไทยด้วย เช่น ใช้ทำนองเพลงราตรีประดับดาวสองชั้น เพลงมอญดูดาวเป็นต้น ความหมายของเพลงเป็นไปในทำนองเดียวกันคือ เชิญชวนให้ทำบุญและอำนวยการแก่ผู้ร่วมทำบุญ

“ เพลงบุญพื้นบ้านผ่านพรรษา ” ของ โชคชัย บัณฑิตศิลปะศักดิ์ ลงพิมพ์ในวารสารกรมเจ้าท่า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ ผู้เขียนมุ่งศึกษาเปรียบเทียบเพลงพื้นบ้าน ๒ ชนิดคือ เพลงรำภาข้าวสารและเพลงร้อยพรรษา ผลการศึกษาพบว่า ในเพลงร้อยพรรษาพบการสอดแทรกวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามาในเนื้อหาของเพลงได้เด่นชัด ในขณะที่เพลงรำภาข้าวสารนั้น

หมดหน้าที่ในกลุ่มชนแล้วโดยสิ้นเชิง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์เหตุผลของการเรียกรวว่าเป็นความเอื้อเฟื้อในสังคมเกษตรกรรม และเพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

“ เพลงหน้าออกพรรษา ” ของ สุกัญญา สุจนายา ลงพิมพ์ในหนังสือเนชั่น สุดสัปดาห์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ผู้เขียนได้กล่าวถึงเพลงชาวบ้านที่นิยมร้องในเทศกาลออกพรรษาคือเพลงร้อยพรรษา ที่ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันร้องเพลงเชิญชวนให้ผู้คนบริจาคเงินหรือข้าวสาร สิ่งของต่างๆ ให้ทำบุญร่วมกับคณะเพลง และเมื่อถึงวันออกพรรษาคณะเพลงก็จะนำสิ่งของและเงินที่ได้ไปถวายวัด โดยเนื้อหาของเพลงนั้นมีเนื้อหาที่เชิญชวนให้ทำบุญและบอกอานิสงส์ของบุญกุศลที่ทำ ผู้เขียนได้แบ่งขั้นตอนของเพลงร้อยพรรษาออกเป็น เพลงเดิน เพลงโยน เพลงเข้าบ้าน เพลงบอกบุญ (เพลงขอ) เพลงให้พร และเพลงลา ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่ามีเพลงลักษณะนี้ในท้องถิ่นอื่นๆ อีกเช่น เพลงรำภาข้าวสาร ที่จังหวัดปทุมธานี เพลงขอทานกระยาสารทของชาวสวนฝั่งธนบุรีที่คลองบางระมาด รวมทั้งการร้องเพลงอีแซวเพื่อขอรับบริจาคสิ่งของที่จังหวัดสุพรรณบุรี แต่อย่างไรก็ตามเพลงหน้าออกพรรษาเหล่านี้ก็หมดบทบาทไปจากท้องถิ่นนั้นๆ แล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย